

DOI 10.31558/2307-2318.2023.1.8

УДК: 005.412:60:33(477)

JEL: O 10

Амелічева Л.П.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права і процесу,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця
ORCID: 0000-0003-0526-5393
e-mail: amelicheva@donnu.edu.ua

Тюрін Є.Є.

здобувач ступеня доктора філософії
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID: 0009-0002-8955-1388
e-mail: ye.tiurin@donnu.edu.ua

ЕВОЛЮЦІЯ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Метою статті є концептуальне осмислення поняття «зелена економіка», його цільового призначення, дослідження еволюції зеленої економіки через виокремлення етапів, за якими формування та розвиток зеленої економіки відбувалися з набуттям нових вагомих ознак в умовах сталого розвитку.

Уточнено, що зелена економіка – це курс екологізації економіки в умовах сталого розвитку, який веде до підвищення добробуту людей, забезпечення гідних умов праці, зміцнення соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля і дефіциту екологічних ресурсів.

Авторами досліджено еволюцію зеленої економіки через виокремлення трьох етапів, починаючи з середини ХХ століття і до сьогодення, за якими формування та розвиток зеленої економіки відбувалися з набуттям все нових і нових ознак в умовах сталого розвитку. Це такі етапи, як: перший етап формування і становлення зеленої економіки, що припав на стрімке повоєнне відновлення виробництва, коли зароджувалися рухи із захисту навколишнього природного середовища та були зроблені перші кроки в екологізації економік розвинутих країн (середина 40-х років ХХ ст. – початок 60-х років ХХ ст.); другий етап активної інституалізації зеленої економіки у науці та на практиці (початок 60-х років ХХ ст. – кінець 80-х років ХХ ст.); третій етап, пов'язаний з формуванням системних політичних рішень для переходу до зеленої економіки (зеленого курсу) урядами багатьох країн світу, що підтримують стратегію сталого розвитку (кінець 80-х років ХХ ст. – сьогодення).

Ключові слова: *зелена економіка, зміни клімату, сталий розвиток, природні ресурси, стійке економічне зростання, еволюція зеленої економіки, екологізація економіки, зелений курс.*

Рис. – 1, Літ. – 22

Amelicheva L.

ORCID: 0000-0003-0526-5393

e-mail: amelicheva@donnu.edu.ua

Tiurin Y.

ORCID: 0009-0002-8955-1388

e-mail: ye.tiurin@donnu.edu.ua

EVOLUTION OF THE GREEN ECONOMY IN THE CONDITIONS OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The purpose of the article is to conceptualize the concept of "green economy", its purpose, and to study the evolution of the green economy by identifying the stages at which the formation and development of the green economy took place with the acquisition of new significant features in the context of sustainable development.

It is clarified that the green economy is a course of greening the economy in the context of sustainable development, which leads to an increase in human well-being, ensuring decent working conditions, strengthening social justice while reducing environmental risks and environmental resource scarcity.

The authors examine the evolution of the green economy by distinguishing three stages, from the mid-twentieth century to the present day, during which the formation and development of the green economy took place with the acquisition of more and more new features in the context of sustainable development. These are the following stages: the first stage of the formation and development of the green economy, which occurred during the rapid post-war recovery of production, when environmental protection movements were born and the first steps were taken to green the economies of developed countries (mid-1940s - early 1960s).); the second stage of active institutionalization of the green economy in science and practice (early 60s of the twentieth century - late 80s of the twentieth century); the third stage associated with the formation of systemic political decisions for the transition to a green economy (green course) by governments of many countries that support the strategy of sustainable development (late 80s of the twentieth century - present).

Key words: *green economy, climate change, sustainable development, natural resources, sustainable economic growth, evolution of the green economy, greening of the economy, green course.*

Рис. – 1, Ref. – 22

Постановка проблеми. Концепція зеленої економіки базується на засадничому положенні, що економічна та екологічна політика може стимулювати зелену економіку і підвищувати вуглецеву, енергетичну і матеріальну ефективність, зберігаючи при цьому природні активи і покращуючи якість життя людей. Інакше кажучи, зелена економіка означає стимулювання економічного зростання і розвитку при одночасному забезпеченні збереження природних активів. Як вбачається, саме від такої синергії й залежить благополуччя людства. Отже, наразі необхідно продовжувати стимулювати зелені інвестиції та інновації, які є основою сталого зростання і відкривають нові економічні можливості для будь-якої країни світу.

Відповідаючи на виклики часу, багато країн, що взяли курс на зелену економіку, поліпшують виробничі процеси і створюють нові, більш ефективні продукти, стимулюють інновації і структурні зміни в економіці, створюють умови для фінансової консолідації шляхом перегляду складу і ефективності державних витрат і збільшення доходів за рахунок зростання плати за забруднення. Не менш важливими для екологізації економіки цих країн є зміцнення довіри інвесторів за рахунок більшої передбачуваності і

стабільності, створення більш збалансованих макроекономічних умов і стабільних цін на природні ресурси. Також для розробки ефективної політики в підтримку зеленої економіки для будь-якої країни потрібна надійна інформація, що відображає взаємозв'язок між економікою і навколишнім середовищем. Адже, процеси моніторингу і оцінка прогресу щодо зеленої економіки не тільки сприяють кращому розумінню чинників, які її визначають, але також вказують на можливість синергізму стосовно взаємопов'язаних економічних і екологічних цілей. Правильне уявлення про природні багатства країни й існуючі економічні можливості, моніторинг екологічних аспектів якості життя сприяють визначенню пріоритетів державної політики. Отже, надійні інформаційні та статистичні дані про прогрес в зеленій економіці також необхідні для інформування громадськості будь-якої країни, для зміни суспільної свідомості убик екологізації економіки.

Однак, прагнення урядів багатьох прогресивних країн щодо озеленення економіки не сформувалося швидко, тим паче не відразу прикладалися і реальні зусилля щодо впровадження зеленого курсу. Розуміння переходу до зеленої економіки було поступовим, значно підсилювалося після обрання світовою спільнотою стратегії переходу економіки до сталого розвитку. Дослідити еволюцію зеленої економіки сталого розвитку – є одним із наукових завдань наразі в економічній науці, адже хід еволюції дозволяє виявити на кожному етапі розвитку нові ознаки зеленої економіки, закономірності процесу озеленення економіки, з'ясувати сутність цих закономірностей, що й обумовлює актуальність обраної теми цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність поняття «зелена економіка», історія його розвитку, особливості формування моделей зеленої економіки вивчали такі зарубіжні вчені, як: Р. Ахнел [1], М. Като [2], М. Кеннет [3], М. Коммон [4], Ропке [5] й ін. Українські економісти також долучилися до визначення базових характеристик цього поняття, вивчення принципів зеленої економіки тощо, такі, як: Н. Захаркевич [6], О. Маковоз, Т. Передерій [7], Е. Прушківська, Ю. Шевченко [8] й ін.

Хоча наукові праці, вказаних вчених є підґрунтям для подальших розвідок сутнісних ознак зеленої економіки та надають можливість ознайомитися з різними підходами до визначення цього поняття, проте існує необхідність дослідити сучасні ознаки цього поняття, еволюцію його розвитку в умовах підтримки всієї світовою спільнотою стратегії сталого розвитку.

Формулювання цілей статті. Метою статті є висвітлення змісту поняття «зелена економіка», його цільового призначення, дослідження еволюції зеленої економіки через виокремлення етапів, за якими формування та розвиток зеленої економіки відбувалися з набуттям нових вагомих ознак в умовах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Уперше термін «зелена економіка» був офіційно визнаним та введеним у науковий обіг у 1989 р. групою економістів-екологів під час підготовки ними колективної доповіді для уряду Об'єднаного Королівства в рамках консультацій щодо забезпечення сталого розвитку та його вимірювання.

Трохи згодом, у 1992 р. на Саміті Землі (Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку) у Ріо-де-Жанейро було проголошено життєво важливим створення концепції зеленої економіки для забезпечення подальшого розвитку людства [9]. Зазначене суттєво вплинуло на активізацію інституалізації поняття «зелена економіка» як в науці, так і в реальній дійсності.

Далі у контексті цього дослідження необхідним є уточнення змісту поняття «зелена економіка», вивчення концепції зеленої економіки, її цілей, основних теоретичних положень.

Зелена економіка представляє систему відносин, що охоплюють виробництво, розподіл, обмін та споживання, які будуються на засадах екологоорієнтованої діяльності, підтримують збереження та відновлення оточуючого природного середовища і забезпечують мінімальний негативний вплив на нього за рахунок розвитку «зелених»

секторів економіки і скорочення «коричневих», створення «зелених» робочих місць та виробництва «зелених» товарів і послуг.

Також необхідно вказати, що за Програмою ООН з довкілля (далі – ЮНЕП) зелена економіка визначається як економіка, що сприяє підвищенню добробуту людей і зміцненню соціальної справедливості за одночасного істотного зниження ризиків для довкілля та дефіциту екологічних ресурсів. Водночас ЮНЕП підкреслює взаємозв'язок між поняттями «зеленої економіки» та сталого розвитку: «...концепція «зеленої економіки» не замінює собою концепцію сталого розвитку, проте зараз все більш поширене визнання того, що досягнення стійкості майже повністю залежить від створення правильної економіки» [10]. Підкреслення такого взаємозв'язку є принциповим, адже трансформація коричневої економіки в зелену – є лише однією з багатьох основних цілей сталого розвитку, яка не може досягатися самостійно, без врахування інших.

Під час зустрічі міністрів з охорони навколишнього середовища країн Латинської Америки і Карибського басейну в Панамі в квітні 2010 року, яка відбулась під керівництвом ЮНЕП, учасники дійшли згоди до такого визначення поняття, зміст якого досліджується в цій статті: «зелена» економіка – це система економічної діяльності, пов'язана з виробництвом, розподілом і споживанням товарів і послуг, які призводять до підвищення добробуту людини впродовж тривалого часу, при цьому не піддаючи майбутні покоління значним екологічним ризикам або екологічному дефіциту [11].

Міжнародна торгова палата вважає «зелену» економіку галуззю, де економічне зростання та екологічна відповідальність взаємодоповнюють одне одного, підтримуючи прогрес у соціальному розвитку [11, с. 26]. Отже, міжнародні інституції та політики, представники урядів країн світу мають позитивне ставлення до зеленої економіки загалом.

На доктринальному рівні, вчені також виокремлюють специфічні ознаки цього багатоаспектного поняття.

Зарубіжні вчені визначають поняття «зеленої економіки» як процес перетворення, що показує диспропорції та нефункціональність сучасної економіки, результатом якого є добробут людства та справедливий доступ до ресурсів для кожного члена суспільства в умовах екологічної та економічної цілісності [12]. З ними одностайні і вітчизняні вчені в багатьох питаннях щодо змісту зеленої економіки. Разом з тим, українські вчені відмічають і важливі особливості цього поняття. Е.В. Прушківська, Ю.О. Шевченко у своїй роботі вказують, що зелена економіка – це економічні відносини між суб'єктами господарської діяльності, які базуються на принципах захисту та збереженні навколишнього середовища, впровадженні новітніх енерго- й ресурсозберігаючих технологій та сприяють поліпшенню якості життя в межах існуючих екосистем [8, с. 187]. Б.Є. Патон вважає, що «зелена» економіка об'єднує в собі екологію людини та простору в одне системне ціле за допомогою економічних, зокрема ефективних ринкових механізмів, вирішуючи відповідне перспективне завдання сталого розвитку [13].

Отже, узагальнюючи всі визначення, можна зробити висновок, що зеленою вважається економіка, яка веде до підвищення добробуту людей і зміцнення соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля і дефіциту екологічних ресурсів. Поняття «зелена економіка» також необхідно розглядати в контексті зниження викидів вуглецевих сполук, підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів, формування системи відповідності інтересам суспільства. До того ж ще зелена економіка є соціально-орієнтованою, що базується на людиноцентризмі.

На думку Д. Пірса мета зеленої економіки – формування дієвого середовища для економічного і соціального прогресу, що базується на мінімізації негативного впливу на довкілля та ефективному використанні природних ресурсів при збереженні гідного рівня життя населення. Цільове призначення зеленої економіки визначається через цілі нижчого порядку, до яких відносяться: захист, збереження, відтворення природних ресурсів і недопущення безповоротної втрати біорізноманіття шляхом мінімізації негативного

антропогенного впливу на оточуюче середовище, збереження та відтворення зелених насаджень, забезпечення цілісності екосистем, підвищення якості природних ресурсів тощо; підвищення ресурсо-ефективності (збільшення продуктивності залучених у господарський обіг природних ресурсів і зменшення обсягу відходів завдяки утилізації відходів), з переорієнтацією на переважне використання відновлювальних ресурсів; економічний розвиток на основі структурних змін, що ведуть до підвищення ваги «зелених» секторів з відповідним скороченням «коричневих»; забезпечення соціального прогресу в «зеленому» сегменті економіки – створення «зелених» робочих місць, зростання доходів населення, отриманих за рахунок зайнятості у «зеленому» секторі економіки, підвищення якості товарів та послуг за рахунок надходження на ринок «зеленої» продукції тощо. Цілі «зеленої» економіки перебувають в органічній єдності та забезпечують досягнення загальної мети. Вони тісно взаємопов'язані між собою, адже реалізація однієї з них забезпечує прогрес щодо інших [9].

За концепцією зеленої економіки пропонується урядам, бізнесу та громадянам перейти до розробки збалансованих шляхів розвитку, що включають сприяння інвестиціям у природний капітал (збільшення частки заповідних територій, посилення захисту лісів тощо), вирішення проблем енергетики та забезпечення екологічно чистими продуктами харчування, приділення уваги питанням використання земель та планування землекористування, оптимального розподілу обмежених ресурсів та покращення управління ресурсами. Модель «зеленої економіки» передбачає гармонійне поєднання економічних потреб суспільства з потребою постійного відновлення і збереження довкілля. На перший погляд видається, що ця модель є ідеальною, проте процеси управління ресурсами, особливо трудовими, не завжди відбувається гармонійно, без соціальної напруги, страйків та підвищення рівня безробіття. Адже коли відбуваються скорочення великих обсягів застарілого виробництва і перенавчання масово вивільнених працівників іншим професіям з новими екологічними компетентностями, то це вимагає великих фінансових витрат на збільшення рівня соціального захисту працівників тощо.

Концепція зеленої економіки включає в себе ідеї багатьох областей економічної науки, філософії, екології (зокрема, економіки навколишнього середовища, постмодернізму, ресурсо-орієнтованої економіки, анти-споживацтва, антиглобалізму, зеленого анархізму, зеленої політики, теорії міжнародних відносин та ін.).

Враховуючи євроінтеграційний вектор розвитку України, необхідно зауважити, що концепція зеленої економіки визначає ряд ключових тенденцій, які потребують дій, а також ряд довгострокових цілей і конкретних заходів на рівні ЄС для їх досягнення, а саме: обмеження зміни клімату шляхом виконання зобов'язань за Кіотським протоколом і Європейської стратегії зі зміни клімату; обмеження негативних впливів транспорту і зменшення регіональних відмінностей – ще одна довгострокова мета (інакше кажучи, необхідно зробити транспорт екологічно чистим і здоровим); просування більш стійких способів виробництва і споживання, під час якого необхідно розірвати зв'язок між економічним зростанням і деградацією навколишнього середовища і звернути увагу на те, яке навантаження можуть витримати екосистеми; збалансоване управління природними ресурсами [14].

В спеціальній літературі зазначається, що теорія зеленої економіки заснована на трьох аксіомах: 1) неможливо постійно розширювати сферу впливу в обмеженому просторі; 2) неможливо вимагати задоволення нескінченно зростаючих потреб в умовах обмежених ресурсів; 3) все у світі взаємопов'язане [15].

Важливою закономірністю зеленої економіки є те, що вона передбачає зміну структури всієї економіки, а не тільки у видобувному секторі. Все більше озелененню підпадає економіка у обробному секторі, а також у секторі послуг. Також «екологічна робоча система» формується і в сільському господарстві, дослідженнях і розробках, в адміністративній діяльності. Наступною закономірністю є те, що у зеленій економіці

переважають інвестиції в екологічно чисте виробництво, споживання, а також в підвищення якості товарів і послуг з екологічної точки зору. Не менш важливою закономірністю зеленої економіки є те, що під час зміни структури всієї економіки більше уваги приділяється соціальному аспекту сталого розвитку (соціальній згуртованості, забезпеченню доступу до різноманітних ресурсів, боротьбі з бідністю і безробіттям).

Отже, на думку авторів, концепцію зеленої економіки слід розуміти як теорію про низьковуглецеву, ресурсозберігаючу і соціально інклюзивну модель економіки та державного устрою.

Враховуючи сучасні тенденції та міжнародний досвід трансформації уявлень про сталий розвиток як імператив зеленої економіки, можна спостерігати певну трансформацію понять: якщо спочатку стійке економічне зростання не мало негативно впливати на навколишнє середовище, з урахуванням зростання споживання по всьому світу, і сприяти відсутності контролю за негативним впливом, наприклад, викиду парникових газів або промислових забруднень, то в даний час саме зелена економіка та зелені інновації стають однією з основних складових забезпечення економічного зростання та сталого розвитку регіонів та країн у стратегічній перспективі. При цьому, як вже вище зауважувалося, концепція зеленої економіки не замінює собою концепції сталого розвитку, однак досягнення стійкості значною мірою визначаються правильністю розвитку економіки.

В історії економіки практично більшу частину свідомої діяльності людського суспільства існувало спотворене сприйняття ним певної безмежності природних ресурсів з винятково меркантильним підходом до їх використання, який дуже часто призводив до сумних наслідків. Щоб проілюструвати це, можна навести той факт, що за даними Міжнародного союзу охорони природи за останні 500 років повністю вимерло 844 види тварин та рослин [16]. Такі дані свідчать про низький рівень відповідальності людства та окремих його представників перед довіллям фактично до середини ХХ століття, коли відбулася найкривавіша і наймасштабніша за своїми руйнуваннями та екокатастрофами війна в історії людства – Друга світова війна.

Після середини ХХ століття, коли країни-учасниці Другої світової війни розпочали стрімко відновлювати свої економіки, почала формуватися та стрімко розвиватися ідея зеленої економіки. Можна виокремити три важливих етапи еволюційних змін щодо ідеї зеленої економіки, починаючи із середини 40-х років ХХ століття і завершуючи сьогоднішнім (рис. 1).

Перший етап формування і становлення зеленої економіки (середина 40-х років ХХ ст. – початок 60-х років ХХ ст.).

Другий етап активної інституалізації зеленої економіки у науці та на практиці (початок 60-х років ХХ ст. – кінець 80-х років ХХ ст.).

Третій етап, пов'язаний з формуванням системних політичних рішень щодо переходу до зеленої економіки (зеленого курсу) урядами багатьох країн світу, які підтримують стратегію сталого розвитку (кінець 80-х років ХХ ст. – сьогоднішня).

Рис. 1. Етапи еволюції зеленої економіки

На першому етапі формування і становлення зеленої економіки (середина 40-х років ХХ ст. – початок 60-х років ХХ ст.) після закінчення Другої світової війни багато країн Європи, Японія (в якій атомні бомбардування мали катастрофічні екологічні наслідки) тощо не тільки відбудували свої території, зміцнили і розвинули економіки, але й почали запроваджувати нову екологічну політику.

Так, протягом перших десяти років після завершення війни в Японії влада законодавчо врегулювала питання видобутку корисних копалин, стандартизації та маркування сільськогосподарської продукції і деревини, використання хімічної продукції та добрив в сільському господарстві, захисту рослин, природних територій, дикої природи, рибних ресурсів тощо. У 1949 році у Токіо прийняли першу у своєму роді постанову про боротьбу з промисловим забрудненням. Ця постанова зобов'язувала заводи отримувати дозволи від міської влади та надавати інформацію про викиди [17].

Німеччина на той час була розділена на дві частини: західну – Федеративну Республіку Німеччини (ФРН) та східну – Німецьку Демократичну Республіку (НДР), вони обидві взялися впроваджували засади «екологічної політики». Цей тренд об'єднував обидві частини розділеної країни. І на місцевому рівні, і на загальнонаціональному розглядалися проблеми взаємодії людини з навколишнім середовищем – від організації вивезення сміття до застосування нових містобудівних норм. У 1952 році голова Рурської територіальної асоціації регіонального планування представив детальний план створення кооперативу боротьби із забрудненням повітря (Luftreinhaltegenossenschaften) в Північному Рейні-Вестфалії [17].

В інших країнах, яких не торкалася Друга світова війна безпосередньо, таких як Ізраїль, держава виступила ініціатором законодавчих змін в природоохоронній сфері: було введено мораторій на полювання для повернення земель до збалансованого розвитку. Окрім цього, було прийнято низку законів для захисту дикої природи, створення національних парків та заповідників, заборонили паління в лісах, що знаходяться під охороною, тощо.

Повсюди на цьому етапі в країнах почали виникати рухи по захисту навколишнього природного середовища, діяльність яких вплинула на активізацію інституалізації зеленої економіки на подальших етапах [17].

На другому етапі формування і становлення зеленої економіки (початок 60-х років ХХ ст. – кінець 80-х років ХХ ст.) основним поштовхом у її активному розвитку стала культурна революція 60-х років ХХ ст., ідеологічним базисом якої стала книга Р. Карсон «Мовчазна весна» (1962 р.), що була присвячена шкідливій дії пестицидів (ДДТ) на живі організми. Р. Карсон вступила у публічну боротьбу з сільськогосподарськими корпораціями, що обробляли поля цією високотоксичною речовиною великі території з метою збільшення врожайності [18]. Книга «Мовчазна весна» змінила світогляд мільйонів людей, переконавши їх стати на захист природи.

В кінці 80-х років ХХ століття, як вже вище зауважувалося в цій роботі, офіційно був визнаний термін «зелена економіка», який був використаний у звіті уряду Великої Британії «Концепція зеленої економіки» (1989 р.) [6, с. 281–282]. Інакше кажучи, на цьому етапі відбулася інституалізація зеленої економіки в науці, політиці та економіці.

На третьому етапі формування і становлення зеленої економіки (кінець 80-х років ХХ ст. – сьогодні) уряди багатьох розвинутих країн почали розроблювати на національному рівні документи концептуального або стратегічного характеру щодо забезпечення розвитку зеленої економіки (або зеленого курсу).

Цей етап еволюції зеленої економіки пов'язаний з активізацією позиції держав щодо питань охорони навколишнього середовища та усунення негативного впливу, насамперед корпоративного сектора на природний баланс. Як основні методи та інструменти організаційно-економічного впливу держав на рішення заявленої мети на цьому етапі можна зазначити: 1) методи прямого державного втручання через використання адміністративних заходів (наприклад, відкликання ліцензії на видобуток природних копалин, обмеження наскільки можна використання океанічного шельфу, зокрема заборона проведення науково-вишукувальних робіт, закриття компаній видобувного або переробного сектора в судовому порядку через виявлені порушення екологічного характеру тощо); 2) методи економічного регулювання (формування системи

штрафів та обов'язкових платежів, пов'язаних із природоохоронною діяльністю підприємств та виробничих комплексів).

У цей період часу озеленення економіки означає здійснення економічного зростання і розвитку, одночасно із забезпеченням при цьому збереження природних активів та гарантування соціального благополуччя населенню. Зазначеного можна досягти лише шляхом каталізації інвестицій та інновацій, як того вимагає стратегія сталого розвитку – стрижень концепції зеленої економіки, що дозволяє сприяти виникненню нових економічних можливостей у країнах, як розвинутих, так і тих, що розвиваються.

Сьогодні уряди більшості розвинутих країн вже мають різні стратегії зеленого зростання економіки, що містять основні цілі, завдання та конкретні інструменти реалізації. Практично всі країни ЄС розробили нові «зелені» заходи у сфері енергетики, розвитку громадського транспорту та інфраструктури, будівництва екоміст, а також розробки систем утилізації автомобілів. Екологічний сектор економіки ЄС складає близько 300 млрд євро на рік (2,5% ВВП). 25% всіх інвестицій ЄС направлені на розвиток «зелених» технологій. Стратегія ЄС передбачає інтеграцію елементів «зеленої» економіки в стратегії по економіці і зайнятості [19].

У Нідерландах в 1989 році було прийнято Національний план політики в галузі охорони навколишнього середовища, у якому були встановлені орієнтири сталого розвитку до 2030 року. В якості додатку до цього документу була прийнята так звана екологічна повістка, націлена на досягнення орієнтирів, встановлених ЄС. Кінцевою метою Плану є створення стійкого навколишнього середовища протягом 25 років (одного покоління). План підкріплений інноваційними екологічними підходами до управління в поєднанні з податковою підтримкою і стратегічним менеджментом [7].

У 1990 році згідно з пропозицією уряду Європейського Союзу такі країни, як Швеція, Фінляндія, Норвегія, Нідерланди та Данія ввели податки на викиди вуглецю. У результаті, наприклад, у Швеції було досягнуто зниження рівня викидів CO₂ та рівня використання електроенергії підприємствами на 7 % та 10 % відповідно [7].

Величезну роль у здійсненні відтворення моделі «зеленої економіки» в життя внесла Економічна і Соціальна Комісія для Азії і Тихого океану (ЕСКАТО). За ініціативою ЕСКАТО у 2005 році була прийнята стратегія «зеленого» зростання, яка включала такі пріоритетні напрями, як: раціональні моделі споживання і виробництва; «озеленення» підприємств і ринків; стійка інфраструктура і «зелена» податкова і бюджетна реформи. Згодом були додані ще два напрями – інвестування в природний капітал і показники екологічної ефективності [20].

У липні 2009 року було прийнято Національну стратегію зеленого зростання в Республіці Корея. За нею передбачається, що до 2020 року Республіка Корея стане сьомою у світі «зеленою державою», а до 2050 року – п'ятою. Цілями Стратегії зеленого зростання цієї країни визначені: 1) адаптація до зміни клімату та забезпечення енергетичної незалежності; 2) створення нових рушіїв економічного зростання; 3) покращення якості життя та зміцнення ролі країни на міжнародній арені [20]. Ця Стратегія визначає зелене зростання як орієнтовану на дію парадигму, яка одночасно сприяє економічному зростанню і збереженню навколишнього середовища з використанням концепції сталого розвитку. Вона спрямована на забезпечення гармонійних відносин між економічним зростанням і навколишнім середовищем через задіяння нових рушіїв зростання, включаючи збереження і ефективне використання енергії та ресурсів, пом'якшення наслідків зміни клімату та руйнування навколишнього середовища, дослідження і розвиток чистої енергії і екологічно чистих технологій, створення нових «зелених» робочих місць [20].

На цьому етапі еволюції зеленої економіки її цілі подібні за методологічними підходами до цілей сталого розвитку, які впродовж чверті століття були дуже важливими для світової спільноти і стали не просто інтелектуальним надбанням людства, а досягли

«критичного успіху» в переосмисленні всіх сфер людської діяльності. Заклик обмежити економічну діяльність рамками, визначеними в межах екосистеми Землі, і приділяти пріоритетну увагу соціальній інтеграції та боротьбі з бідністю, наразі більш впевнено й часто лунає з трибун ООН та міжнародних форумів, пов'язаних з розвитком зеленої економіки [7].

Важливе значення нині також мають успішні практики впровадження політики зеленої економіки в окремих цивілізованих країнах.

Розвиток зеленої економіки в Данії, здійснюється сьогодні за положеннями Угоди про зелене зростання, яка має на меті забезпечити охорону довкілля і клімату, одночасно створивши умови для розвитку сучасного і конкурентоспроможного сільського господарства і харчової промисловості. Також ця Угода пов'язана із Стратегією зростання «зеленого» сільського господарства і харчової промисловості в Данії [7].

План дій у сфері ресурсоефективності (REAP), який відповідає Національній стратегії сталого розвитку, заснований наразі в Австрії. Він має на меті сформулювати основу і створити стимули діяльності з підвищення ресурсоефективності відносно забезпечення конкретних типів ресурсів (наприклад, поновлюваних ресурсів), а також окремих галузей (наприклад, будівництво). Особливий акцент робиться на ефективне використання таких ресурсів, як метали, корисні копалини і біомаса. Крім того, документ приділяє увагу взаємозв'язкам між ефективним використанням енергії та інших ресурсів, наприклад водних і земельних ресурсів [20].

У 2010 році Європейським Союзом була прийнята Стратегія сталого розвитку «Європа 2020» [21], яка була спрямована на розвинену, стійку і всеохоплюючу економіку, здійснює моніторинг макроекономічних факторів, реформ, які сприяють зростанню. Стратегія «Європа 2020» встановлює три основні фактори зміцнення економіки: розумне зростання (розвиток економіки, засноване на знаннях та інноваціях); стійке зростання (створення економіки, заснованої на доцільному використанні ресурсів, екології та конкуренції); всеохоплююче зростання (сприяння підвищенню рівня зайнятості населення, досягнення соціальної та територіальної згоди). Крім того, до четвертого розділу «Доцільне використання ресурсів у Європі» цієї Стратегії відносяться положення, що передбачають розумне використання джерел енергії, перехід на економіку з низьким споживанням вуглеводної сировини, збільшення використання джерел відновлювальної енергії, модернізація транспортного сектора, зниження залежності зростання економіки від кількості ресурсів, що споживаються.

Також у контексті цього дослідження необхідно зауважити доповідь ЮНЕП «Назустріч зеленій економіці: шлях до сталого розвитку та викоріненню бідності» 2011 року. За якою планувалося інвестувати 2% світового ВВП в «озеленення» десяти найважливіших секторів економіки з метою істотної зміни характеру розвитку та спрямування потоків державних і приватних інвестицій на ефективне використання ресурсів та зменшення викидів парникових газів [22].

Висновки. Все вищевикладене, дозволяє концептуально осмислити поняття «зелена економіка» та запропонувати його уточнене визначення. Зелена економіка – це курс екологізації економіки в умовах сталого розвитку, який веде до підвищення добробуту людей, забезпечення гідних умов праці, зміцнення соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля і дефіциту екологічних ресурсів.

Авторами досліджено еволюцію зеленої економіки через виокремлення трьох етапів, починаючи з середини ХХ століття і до сьогодення, за якими формування та розвиток зеленої економіки відбувалися з набуттям все нових і нових ознак в умовах сталого розвитку. Це такі етапи, як: перший етап формування і становлення зеленої економіки, що припав на стрімке повоєнне відновлення виробництва, коли зароджувалися рухи із захисту навколишнього природного середовища та були зроблені перші кроки в екологізації економік розвинутих країн (середина 40-х років ХХ ст. – початок 60-х років

XX ст.); другий етап активної інституалізації зеленої економіки у науці та на практиці (початок 60-х років XX ст. – кінець 80-х років XX ст.); третій етап, пов'язаний з формуванням системних політичних рішень для переходу до зеленої економіки (зеленого курсу) урядами багатьох країн світу, що підтримують стратегію сталого розвитку (кінець 80-х років XX ст. – сьогодні).

Базуючись на результатах цього дослідження, необхідно зауважити, що основними сучасними напрямками подальшого розвитку зеленої економіки у світі є: 1) подальша розробка національних концепцій та програм екологізації економіки у відповідності до актуальних інституційних та правових умов у все більшій кількості країн світу; 2) адаптація нормативно-правової бази до екологічних та економічних стандартів ЄС країн-членів та країн, які підписали Угоди про асоціацію з ЄС (що є визначальним і для України також); 3) активізація приватно-державного партнерства для сприяння процесу екологізації виробництва та створення «зеленого» бізнесу.

Отримані результати цього дослідження, на наш погляд, можуть стати підґрунтям для подальших розвідок проблематичних питань екологізації економіки в умовах сталого розвитку і переходу суспільства від постіндустріального до інформаційного.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hahnel R. Green Economics: Confronting the Ecological Crisis. New York: M E Sharpe Inc., 2010. 280 p.
2. Cato M. S. Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice. London: Earthscan, 2009. 224 p.
3. Kennet M. Editorial: Progress in Green Economics: ontology, concepts, and philosophy. Civilisation and the lost factor of reality in social and environmental justice. International Journal of Green Economics. 2007. Vol 1. Issue 3/4.
4. Common M. Ecological Economics: An Introduction. New York: Cambridge University Press, 2005. 552 p.
5. Ropke I. Trends in the development of ecological economics from the late 1980s to the early 2000s. Ecological Economics. 2005. № 55. P. 262–290.
6. Захаркевич Н.П. Досвід країн Європейського Союзу у формуванні основ «зеленої» економіки Університетські наукові записки. 2013. №. 2. С. 278–285.
7. Маковоз О.С., Передерій Т.С. Зелена економіка як запорука сталого розвитку. Розділ. Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток: монографія / За заг. ред. Л.Л. Калініченко. Х.: 2018. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a47793a-f6ba-40b7-8087-cbd96419aba1/content>
8. Прушківська Е.В., Шевченко Ю.О. Розвиток зеленої економіки: національний аспект, БІЗНЕСІНФОРМ. № 3. 2013. С. 186–91.
9. Pearce D. Blueprint for a green economy. London: Earth scan Publications ltd, 1989. URL: https://www.researchgate.net/publication/39015804_Blueprint_for_a_Green_Economy
10. Петрик М.Д., Відтворення зеленої економіки – як основна мета державного приватного партнерства. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=666>
11. Власенко В.О. Екологічна економіка як інструмент упровадження сталого розвитку. Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. 2013. № 5–6. С. 22–28.
12. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/green-economy>
13. Патон Б.Є. Національна парадигма сталого розвитку України: Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАНУ». 2012. URL: http://ecos.kiev.ua/share/upload/Dopovid_nacionalna_paradygma_stalogo_rozvytku.pdf
14. Кіотський протокол до Рамкової Конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 16.02.2005. Офіційний веб портал Верховної Ради України. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

15. Мачуський Б. Розвиток зеленої економіки в Україні (організаційно-правові аспекти). Business Law Electronic Resource. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/zelena-economica/>

16. Чорна книга природи. URL: <https://poradu.com.ua/chorna-kniga-sho-take-spisok-i-opis-tvarin-prichini-zniknennia-foto-i-video/>

17. Копенко В. Як екологія вплинула на відновлення передових держав після війни: досвід, що стане у нагоді Україні. Нижні Сірогози. City. 19.04.2023. URL: <https://nsirogozy.city/articles/281430/yak-ekologiya-vplinu-la-na-vidnovlennya-krain-pislya-vijni-dosvid-peredovih-derzhav-scho-stane-u-nagodi-uk>

18. Філянїна Н. Феномен екологічної класики. Філософські науки. 2017. С. 112–118.

19. Маркевич К. «Зелені» інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Офіційний сайт Центра Разумкова. Київ. 2019. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf

20. Грицюк Т.І., Василенко Т.В. Стратегічні пріоритети розвитку зеленої економіки у країнах світу. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3081>

21. Komunikat Komisji Europa. (2020). Bruksela. URL: https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf

22. UNEP (2010), Green Economy Developing Countries Success. URL: http://www.unep.org/.../greeneconomy_successstories

REFERENCES

1. Hahnel R. Green Economics: Confronting the Ecological Crisis. New York: M E Sharpe Inc., 2010. 280 p.

2. Cato M. S. Green Economics: An Introduction to Theory, Policy and Practice. London: Earthscan, 2009. 224 p.

3. Kennet M. Editorial: Progress in Green Economics: ontology, concepts, and philosophy. Civilisation and the lost factor of reality in social and environmental justice. International Journal of Green Economics. 2007. Vol 1. Issue 3/4.

4. Common M. Ecological Economics: An Introduction. New York: Cambridge University Press, 2005. 552 p.

5. Ropke I. Trends in the development of ecological economics from the late 1980s to the early 2000s. Ecological Economics. 2005. № 55. P. 262–290.

6. Zaharkevich N.P. Dosvid kraїn Єvropejs'kogo Soyuzu u formuvanni osnov «zelenoї» ekonomiki Universitets'ki naukovi zapiski. 2013. № 2. S. 278–285.

7. Makovoz O.S., Perederij T.S. Zelena ekonomika yak zaporuka stalogo rozvitku. Rozdil. Єvropejs'kij vektor modernizacії ekonomiki: kreativnist', prozorist' ta stalij rozvitok: monografiya / Za zag. red. L.L. Kalinichenko. H.: 2018. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1a47793a-f6ba-40b7-8087-cbd96419aba1/content>

8. Prushkivs'ka E.V., Shevchenko YU.O. Rozvitok zelenoї ekonomiki: nacional'nij aspekt, BIZNESINFORM. № 3. 2013. S. 186–91.

9. Pearce D. Blueprint for a green economy. London: Earth scan Publications Ltd, 1989. URL: https://www.researchgate.net/publication/39015804_Blueprint_for_a_Green_Economy

10. Petrik M.D., Vidtvorennya zelenoї ekonomiki – yak osnovna meta derzhavnogo privatnogo partnerstva. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=666>

11. Vlasenko V.O. Ekologichna ekonomika yak instrument uprovadzhennya stalogo rozvitku. Zovnishnya torgivlya: ekonomika, finansi, pravo. 2013. № 5–6. S. 22–28.

12. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. URL: <https://www.unep.org/explore-topics/green-economy>

13. Paton B.Є. Nacional'na paradigma stalogo rozvitku Ukraïni: Derzhavna ustanova «Institut ekonomiki prirodokoristuvannya ta stalogo rozvitku NANU». 2012. URL: http://ecos.kiev.ua/share/upload/Dopovid_nacionalna_paradygma_stalogo_rozvytku.pdf

14. Kiots'kij protokol do Ramkovoï Konvencii Organizacii Ob'ednanih Nacij pro zminu klimatu vid 16.02.2005. Oficijnij veb portal Verhovnoï Radi Ukraïni. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_801#Text

15. Machus'kij B. Rozvitok zelenoï ekonomiki v Ukraïni (organizacijno-pravovi aspekti). Business Law Electronic Resource. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/zelenaeconomica/>

16. Chorna kniga prirodi. URL: <https://poradu.com.ua/chorna-kniga-sho-take-spisok-i-opis-tvarin-prichini-zniknennia-foto-i-video/>

17. Kopenko V. YAk ekologiya vplinula na vidnovlennya peredovih derzhav pislya vijni: dosvid, shcho stane u nagodi Ukraïni. Nizhni Sirogozi. City. 19.04.2023. URL: <https://nsirogozy.city/articles/281430/yak-ekologiya-vplinula-na-vidnovlennya-krain-pislya-vijni-dosvid-peredovih-derzhav-scho-stane-u-nagodi-uk>

18. Filyanina N. Fenomen ekologichnoï klasiki. Filosofs'ki nauki. 2017. S. 112–118.

19. Markevich K. «Zeleni» investicii u stalomu rozvitku: svitovij dosvid ta ukraïns'kij kontekst. Oficijnij sajt Centra Razumkova. Kyiv. 2019. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf

20. Gricyuk T.I., Vasilenko T.V. Strategichni prioriteti rozvitku zelenoï ekonomiki u kraïnah svitu. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3081>

21. Komunikat Komisji Europa. (2020). Bruksela. URL: https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf

22. UNEP (2010), Green Economy Developing Countries Success. URL: http://www.unep.org/.../greeneconomy_successstories